

Asia: VN/35745/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle opintoetuslaiksi ja eräiksi muiksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksen yleiset tavoitteet

Lapin yliopiston ylioppilaskunta LYY kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitykseen opintoetuslaista. LYY näkee, että uudistuksen tavoitteet ovat kannatettavia, kuten mahdollistaa opiskelijoille täysipäiväinen opiskelu, joka mahdollistaa muiden tavoitteiden toteutumisen, esimerkiksi tavoiteajassa valmistumisen. Kuitenkin toimet näiden tavoitteiden saavuttamiseksi jäävät niukaksi.

Merkittävin muutos lakiesityksessä on opintotuen huoltajakorotus, joka on LYYn mielestä positiivinen ehdotus vahvistamaan niiden opiskelijoiden toimeentuloa, joilla on lapsia. Kokonaisuudessaan kustannusneutraalina esitetyt muutokset eivät LYYn näkemyksen mukaan vastaa opintotukeen liittyviin ongelmiin, kuten sen riittämättömään tasoon. Lisäksi arviot opintolainahyvityksen muutoksista tulevat näkymään vasta vuoden 2030 jälkeen. Joten jo opiskelijoiden toimeentuloon tehtyihin leikkauksiin nähden, tämä muutos voi olla uusi vähennys, vaikka ei ole sellaiseksi suunniteltu.

2. Opintorahan, asumislisän ja opintolainan valtiontakauksen myöntäminen ja määrät

Lapin yliopiston ylioppilaskunta näkee, että opintotuen rahaetuudet ovat elinkustannuksiin nähden riittämättömät. Kuten Kelan ja Turun yliopiston tutkimuksessakin todettiin, että tuet eivät riitä pakollisten menojen, kuten asunnon, ruoan tai liikkumisen kattamiseen. Tehty lakiehdotus ei täten opintotuen suurimpiin haasteisiin. LYY näkee, että opintorahan tason nostaminen ja indeksiin sitominen tukee opiskelijoiden tavoiteajassa valmistumista ja vähentää opiskeluajalta taloudellisen huolen aiheuttamaa kuormitusta.

Lisäksi ylioppilaskunnan mielestä opintotuen asumislisä ei vastaa opiskelijapaikkakuntien todellisia asumiskustannuksia. Esimerkiksi Rovaniemellä vuokratasot ovat nousseet rakennuskustannusten ja matkustajamäärien kasvun vuoksi. Ympäristöministeriön lyhytvoikrauksen selvityksessä todettiin,

että vaikka kuntatasolla lyhyt vuokrauksen vaikutuksia ei ole nähtävillä, voi sillä olla suuria vaikutuksia asukkaiden ja opiskelijoiden elämään mikrotasolla. LYY katsoo, että asumislisää pitää sijoittaa kansaneläkeindeksiin, jotta se vastaisi korkeakoulukaupunkien asumiskuluihin. Lisäksi ylioppilaskunnan pitää huolehtia siitä, että asumislisän sidoksisuus opintotukikuukausiin luo painetta käyttää kesällä opintotukea, joka voi vaikuttaa tutkinnon suorittamiseen tavoiteajassa.

LYY näkee, että hallituksen tekemät muutokset opintotuen lainaosuuden korottamisesta 850 €/kk lisäävät opiskelijoiden velkaantumista edelleen. Opintotuen rahoitustarpeiden pienentyessä ja elinkustannusten noustessa opiskelijat joutuvat ottamaan lainaa arjen pyörittämiseen. Ylioppilaskunnan näkemyksen mukaan opintolainan pitää olla opintotukea täydentävä ei ensisijainen tukimuoto.

3. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika muissa kuin korkeakouluopinnoissa

-

4. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika korkeakouluopinnoissa

LYY pitää hyvänä, että tukiaikaan liittyvää sääntelyä selkeytetään ja harkinnanvaraisia joustoja lisätään. Harkinnanvaraisuuteen liittyvät lisäykset parantavat opiskelijoiden elämäntilanteiden muutoksia, kuten sairastumista, ulkomaanvaihtoa, tavoitteellista urheilua ja alanvaihtamista. Kuitenkin opintotukikuukausien määrä on riittämätön korkeakouluopinnojen suorittamiseen. Tukikuukausien määrän vähyys ajaa opiskelijat siirtymään toisiin tukimuotoihin opintojen loppuun viemiseksi. LYY ehdottaa, että tukikuukausien määrää nostetaan, jotta hallituksenkin tavoitteet tutkinnon suorittamiseen tavoiteajassa on mahdollista.

5. Huoltajakorotus

LYY näkee, että lakiesitykseen tehty huoltajakorotus on tarpeellinen parannus tukemaan taloudellisesti opiskelijoita, joilla on lapsia ja kannattaa lisäystä opintoetuuslakiin.

6. Oppivelvollisen erityinen asumislisä ja koulumatkatuki

-

7. Opintolainan myöntäminen ja valtioneuvoston takaus

Ylioppilaskunta on huolestunut opintotuen järjestelmästä, joka ohjaa yhden ryhmän elämään velaksi ja nostamaan entistä suurempia lainamääriä hyvityksen saamiseksi. Opiskelijoiden velka määrät tulevat tulevaisuudessa kasvamaan jopa yli 30 000 €, kun opintolainan valtioneuvoston takauksista on nostettu 850 €/kk. Opintotuen kokonaisuudistus olisi ollut hyvä sauma kehittää sitä kohti opintorahapainotteisuutta, jotta toimeentulo ei perustu ensisijaisesti velkaan.

8. Luottolaitoksen velvollisuudet ja opintolainan takaisinmaksun vaatiminen

Ylioppilaskunnan näkemys on, että opiskelijoiden oikeusturvan näkökulmasta on hyvä, että luottolaitoksen ja Kelan velvollisuuksia selkiytetään. Lisäksi luottolaitoksille annettu tiedoksiantovelvoite on tärkeä lisä, jolla voidaan vähentää opiskelijoiden maksuongelmia ja parantaa tiedonsaantia, esimerkiksi korkeakoulutuksesta, auttaa takaisinmaksun suunnittelussa. Lisäksi LYY pitää hyvänä muutoksena sitä, että luottolaitos ei voi irtisanoa lainaa alle kuuden kuukauden pienistä

maksuviivästyksien perusteella. Toisaalta herää kysymys, onko muutoksilla tarkoitus vähentää valtiontakaukseen joutuvien lainojen määrää, kun lainamäärät ovat nousseet viime vuonna jyrkästi.

9. Korkoavustus

Lakiehdotuksen koroavustukseen liittyvät muutokset ovat osittain kannatettavia, kun korkojen pääositusjaksoa pidennetään. Tämä tulee helpottamaan opiskelijoita työelämään siirtymisessä ja helpottamaan taloudellista painetta valmistumisen jälkeen. LYY pitää esitystä korkoavustuksen lyhentämistä neljään lukukauteen viidestä lukukaudesta huonona, koska korkoavustusten tuloajojen ollessa pienet kohdistuu tämä leikkaus suoraan pienituloisiin valmistuneisiin. Lisäksi tilastollisesti korkoavustusten saajien määrä on pieni, joten kausien määrän vähentäminen ei ole tarpeellista tai perusteltua. Lisäksi ylioppilaskunta ehdottaa, että korkoavustusten tuloajoja tulee korottaa sekä selvittämällä mahdollisuutta opintolainan korkokattoon, jotta opintolainan turvallisuus paranisi ja opiskelijat eivät joutuisi merkittäviin talousvaikeuksiin suurien lainamäärien korkojen kanssa.

10. Opintolainahyvitys

LYY pitää hyvänä, että opintotuen kokonaisuudistuksessa on huomioitu tarve opintolainahyvityksen uudistamiseen. Kuitenkin LYY ei kannata hallituksen esityksen mallia opintolainahyvityksen saamiseksi, vaikka yleisesti lainahyvityksellä on myönteisiä vaikutuksia valmistumiseen.

Esitetyssä mallissa on useita epäkohtia ja se asettaa opiskelijat eriarvoiseen asemaan. Esityksessä on arvioitu, että tavoiteajassa valmistuvien määrään muutos vaikuttaa melko maltillisesti sekä se ei huomio erilaisia tutkintoja tarpeeksi hyvin. Lakiehdotuksessa todetaan myös, että opintolainahyvitys tulee tulevaisuudessa suomimaan ammattikorkeakoulututkinnon suorittajia sekä opiskelijoita, joiden tutkinnoissa voidaan valmistua nopeasti. Toisin sanoen hyvitys tulee kohdistumaan aiempaa pienemmälle joukolle eikä vaikuta niihin opiskelijoihin, joiden opintojen etenemisessä on haasteita, vaikka sairauden vuoksi. Lisäksi opintolainan enimmäismäärän eli 7000 € saaminen jo kandidaatin tutkinnon lainamäärään ei kannusta ylempää tutkintoa suorittavaa valmistumaan tavoite- tai määräajassa. Tämä voi opiskelijaa ottamaan suurempia lainamääriä, kuin olisi tarpeellista.

LYY pitää hyvänä, että esityksessä on huomioitu lainahyvityksen todellinen määrä sekä määräaikoihin on tuotu mukaa joustoa. Hyvänä muutoksena on, että sairauden vuoksi määräajan pidennyksen saa jatkossa lääkärin todistuksella eikä opiskelijan tarvitse hakea Kelalta sairauspäivärajaa. Kannatettavana on myös, että tutkinnon suorittamisen laskenta-aika alkaa ensimmäisestä läsnä olevasta kuukaudesta. Tämä tuo järjestelmään yhdenvertaisuutta huomioiden asepalveluksen ja vanhemmuuden.

Ylioppilaskunta ehdottaa, että opintolainahyvityksen mallia kehitetään vielä edelleen. Toimivampana mallina voisi olla portaisempijärjestelmä, jossa lainahyvitys pienenesi mitä pidemmälle opinnot jatkuvat. Tämä kannustaisi opintojen aikana sekä tavoite- ja määräajan jälkeen valmistumaan. Vuosittainen tai portaisempi malli vähentäisi korkokuluja ja pienentäisi opiskelijan lainamäärä kokonaisuudessaan. Ehdotetussa mallissa odotetaan vähennyksiä opintolainahyvitysmenoihin, jolloin kyseessä onkin leikkaus opiskelijoiden tukiin eikä opintotukea parantava muutos.

11. Takausvastuulain ja sen perintä

LYY pitää hyvänä ja kannatettavana opintovelallisen aseman ja valtion takausvastuun suojan parantamisen. Järjestelmän lainapainotteisuudessa pitää ottaa erityisesti huomioon heikommassa asemassa olevat opiskelijat, esimerkiksi sairauden tai työttömyyden vuoksi.

12. Muut liitelait

LYY näkee, että uusi opintoetuslaki hyväksytään selkeämpänä ja nykyinen opintotukilaki kumotaan.

13. Esityksen vaikutusarviot

Lapin yliopiston ylioppilaskunta katsoo, että lakiesityksen vaikutusarviot ovat puutteellisia ja riittämättömiä. Ensimmäisenä huomiona vaikutusarvioita on tarkasteltu vain vuoteen 2030 asti. Tämä on aivan liian lyhyt ajanjakso, jotta voidaan nähdä laajan rakenteellisen uudistuksen vaikutusten näkymiseen opiskelijoiden arjessa. Lisäksi tähän asti katsottu kustannusneutraalius ei välttämättä tuo esille pitkän aikavälin vaikutuksia, kuten tavoiteajassa valmistuvien määrän nousun tai opintolainahyvitysten määrän kehittymisen.

Lisäksi vaikutusarviot jäävät ohuiksi liittyen opintotuen lainapainotteisuuden kasvuun, joka tunnistetaan myös lakiehdotuksessa. Esityksessä ei tarkastella tarpeeksi, miten kasvavat lainamäärät tulevat vaikuttamaan opiskelijoiden mahdollisuuteen opiskella täysipäiväisesti tai miten taloudellinen turvallisuus varmistetaan. Suuri velkamäärä voi estää valmistumisen jälkeisiä haaveita perheen perustamisesta tai ensi asunnonostamisesta. LYY katsoo, että arvioinneista puuttui myös pohdinta opintotuen riittämättömyydestä ja miten se heijastuu opiskelijoiden tarpeeseen turvautua toimeentulotukeen. LYY katsoo, että opintotuen tulee olla opiskelijan ensisijainen tuen muoto ja sen pitää olla riittävä kattamaan elintason kulut. Lisäksi lakiesityksestä puuttuu ehdotettujen muutosten kokonaisarviointi.

14. Muita huomioita

LYY näkee, että lausuntokierroksella oleva lakiesitys ei riittävästi vahvista opiskelijoiden toimeentuloa vaan ylläpitää nykyistä lainapainotteista mallia. Hallituksen asettama tavoite täysipäiväisen opiskelun mahdollistamisesta ei näillä toimilla toteudu. Lisäksi lakiesityksestä puuttuvat kaikki opiskelijoiden toimeentuloon liittyneiden muutoksien kokonaisarviointi, joten todelliset vaikutukset opiskelijoiden elämään jäävät arvailujen varaan.

LYY painottaa, että opintotuen rahaetuksien riittävä taso mahdollistaa koulutuksellista yhdenvertaisuutta sekä sujuvoittaa tavoiteajassa valmistumista. Kokonaisuudistuksessa olisi pitänyt huomioida, miten se tulee vaikuttamaan tavoitteeseen korkeakoulutettujen tason nostamisesta. Näin ollen LYY ehdottaa opintoetuslain valmistelussa tulee huomioida erityisesti asumislisän indeksisidonnaisuutta ja tukikuukausien määrän lisäämistä, jotta hallituksen itsensä asettamat tavoitteet toteutuvat.

Tuppi Esa-Pekka
Lapin yliopiston ylioppilaskunta LYY